

„Nem súlyed az emberiség!”...

**Album amicorum
Szörényi László LX. születésnapjára**

Főszerkesztő: JANKOVICS József
Felelős szerkesztő: CSÁSZTVAY Tünde
Szerkesztők: CSÖRSZ Rumen István
SZABÓ G. Zoltán

Nyitólap: www.iti.mta.hu/szorenyi60.html

MTA Irodalomtudományi Intézet
Budapest, 2007

Hogyan lett Kuthy Lajos a *Budapesti Hírlap* szerkesztője?

Miután Kuthy Lajost 1853 decemberében a nagyvárad kerület másodosztályú megyebiztosává nevezték ki,¹ igen hamar napirendre került további előléptetése is. 1854. június 4-én Albrecht főherceg, Magyarország katonai és polgári kormányzója ugyanis azt javasolta Alexander Bach belügyminiszternek, hogy a Szatmár megyében hivatalnokoskodó Kuthyt nevezzék ki elsőosztályú megyebiztossá. Albrecht megjegyezte, hogy már Kuthy 1853-ban történt kinevezését is igen fontosnak tartotta, s az egykori író eddigi hivatali tevékenységével megerősítette az akkori döntés helyességét, és igazolta a beléféltetett bizalmat. Alexander Bach 1854. július 27-i felségelőterjesztésében végső soron támogatta Kuthy előléptetését, bár utalt arra, hogy maga Albrecht főherceg is elismerte, pártfogoltja csak rövid ideje van szolgálatban, és a hivatali ügyek intézésében még nincs megfelelő gyakorlata, de kitűnő képzettsége és élettapasztalata lehetővé teszi, hogy ezeket a hiányosságokat hamarosan pótolja.² 1854. szeptember 10-én Kuthyt Dél-Bihar, Oswald Bartmanskít pedig Arad első osztályú megyebiztosává nevezték ki.³ A magyarországi katonai és polgári kormányzáság részéről felmerült azonban, hogy nem volna-e célszerűbb

- 1 A Budapesti Hírlap 1853. december 6-i száma arról tudósított, hogy a nagyvárad helytartósági osztály területén másodosztályú megyebiztossá nevezték ki Kuthy Lajost, Krutten Ferencet, Bartmanskít Oswaldot, Kovács Lajost, Andres Augustt és Brodacz Jánost. A közleményben Kuthy mint okleveles ügyvéd szerepel, arról azonban egyelőre nincs információ, hogy az ügyvédi vizsgától az 1830-as évek második felében eltöltött Kuthy mikor szerzett ügyvédi oklevelet. A kinevezettek ranglistáján Kuthy az első helyen állt, őt Szatmárba, Kruttent Aradba, Bartmanskít szintén Szatmárba, Kovácsot Békés-Csanádba, Andrest Dél-Biharba, Brodaczot pedig Szabolcsba nevezték ki, valamennyiüket 900 ft. fizetéssel (MOL Abszolutizmuskori levéltár, D 46 K. k. Militär- und Civil Gouvernement für Ungarn, Civil Section [a továbbiakban: Civil Sect.] 1853:23537.).
- 2 Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv [a továbbiakban: ÖStA, AVA] Wien, Ministerium des Innern, Präsidiale [a továbbiakban: MI Präs.] 1854:10319.
- 3 Az uralkodó 1854. szeptember 8-án jóváhagyta a kinevezést, Kuthyn és Bartmanskín kívül ekkor még Kovács Lajost léptették elő elsőosztályú megyebiztossá a nagyvárad kerületben. (ÖStA, AVA, MI Präs., 1854:10319.)

a politikai-adminisztratív szolgálatban nem igazán jártas Kuthyt inkább Arad megyébe helyezni, ahol így a nagy gyakorlattal rendelkező Karl Ferdinand Haukh megyefőnök mellett dolgozhatna. Ugyanakkor a Dél-Bihar megyei Gerzon Antal Bartmanski személyében egy jól képzett munkatársat nyerhetne. A kormányzóság felhatalmazása alapján 1854. szeptember 27-én Zichy Hermann, a nagyváradi helytartósági osztály alelnöke a nagyváradi helytartósági osztály alelnöke végül is úgy döntött, hogy – mérlegelve a körülményeket – Kuthyt Aradba, Bartmanskít pedig Gerzon mellé Dél-Biharba nevezi ki.⁴ A módosítást Alexander Bach 1854. október 15-én jóváhagyta. Kuthy és Bartmanski elsőosztályú megyebiztosokat ekkor a második fizetési osztályba sorolták be évi 1200 forinttal.⁵

1859 májusában Zichy Hermann Karl Ferdinand Haukh hirtelen halála miatt a megye irányítására Teleki Lajos helytartósági tanácsost akarta felkérni, mivel – véleménye szerint – Kuthy Lajos első osztályú megyebiztos még egy rövid időre sem lehet megbízni ezzel a feladattal. Gróf Haller Ferenc 1859. május 18-án kelt levelében közelebbi tájékoztatást kért Zichynek Kuthy Lajossal kapcsolatos kijelentéséről.⁶ Néhány nappal később, május 21-én Zichy Hermann arról értesítette gróf Hallert, hogy a Karl Ferdinand Haukh halála miatt megüresedett megyefőnöki tisztelet végül is az észak-bihari megyefőnökre, Reviczky Menyhértre kívánja rábízni, Észak-Bihar vezetését ugyanakkor az ottani első megyebiztosra, Johann (Ján) Franciscira ruházná át. Zichy Hermann Kuthyval kapcsolatban a következőket írta: az első osztályú megyebiztos jó képességekkel rendelkezik, de csaknem kizárólag irodalmi képzettsége miatt a hivatali ügyek intézésében nincs megfelelő gyakorlata, ezért nem alkalmas arra, hogy a megye első számú politikai vezetője legyen. Mindezek mellett Zichy arra is kitért, hogy Kuthyt a gyakorlattól elrugaskodott nézetei és feltűnő különösége olykor nevetségessé teszi, s ez kedvezőtlenül hat hivatalának tekintélyére is. Zichy úgy gondolta, hogy Kuthy írói tehetségét, jó előadóképességét, lelkiismeretességét és megbízható érzületét valamelyik birodalmi vagy országos hivatalos lapnál kellene kamatoztatni. Néhány nappal később, május 29-én a nagyváradi kerület személyi viszonyairól szóló hivatalos jelentésében Zichy úgy látta: az aradi megyehivatal személyi állománya nem teljes, a hivatalban lévő személyek pedig nem alkalmasak arra, hogy megfelelő módon irányítsák a megyét, mivel hiányosságait eddig is csak a nemrég meghalt megyefőnök nyugodt és minden tekintetben kifogástalan tevékenykedése ellensúlyozta. Zichy mindenekelőtt az első megyebiztos, Kuthy Lajost említette, akinél ez alkalommal is megismételte a korábban már ismertetett kifogásokat. Egyúttal azt javasolta, hogy Kuthyt fizetése megtartása mellett nevezzék ki a magyarországi helytartóság számfeletti titkárává, és Budán a hivatalos újságnál alkalmazzák. Zichy egyébként ugyancsak

4 MOL Civil Sect., 1854:18802.

5 1856 nyarán mindkettőjüket az első fizetési osztályba sorolták, évi 1400 forinttal.

6 ÖStA, AVA, MI Präs., 1859:5019.

elégedetlen volt Krutten Ferenc másodosztályú megyebiztossal is, akit szerencsejátékosnak és könnyelmű embernek tartott, olyannak, aki még hivatalának méltóságát is figyelmen kívül hagyja. Zichy meglátása szerint Krutten nem a legmegfelelőbb személy Kuthy oldalán, különösen pedig egy olyan városban mint Arad, ahol a népesség nagyobb része művelt, és hajlamos a kedvezőtlen vélemény kialakítására.

Kuthy áthelyezésének gondolata tehát egy olyan pillanatban merült fel, amikor a nagyváradi kerület és azon belül Arad megye személyi állománya jelentősebb átalakításon ment keresztül. Az ügyel kapcsolatban Alexander Bach belügyminiszter aztán 1859. július 12-i felségelőterjesztésében leszögezte: Arad megye első osztályú megyebiztosa nem bizonyult alkalmasnak a rábízott hivatal betöltésére, majd így folytatta:

Kuthy besitzt sehr viele schätzenswerthen Kenntnisse und einen lobenswerthen Diensteifer, er ist jedoch seiner Stellung nicht gewachsen, da seine Vorbildung eine mehr belletristische ist, gleichwie ihn auch seine Neigung stets zur Schriftstellerei hinczieht und sein positives Wissen in der Administration Takt im politischen Leben Vieles zu wünschen übrig lassen, wobei sein Ansehen durch fortwährende finanzielle Verlegenheiten in den Beziehungen des executiven Dienstes in Frage gestellt ist.

A továbbiakban Bach kijelentette: tökéletesen egyetért a cs. k. főkormány javaslatával, amely szerint Kuthyt a továbbiakban a magyarországi hivatalos országos lapnál alkalmaznák. Az uralkodó egyébként éppen három nappal a laxenburgi kiáltvány nyilvánosságra hozatala után, 1859. július 19-én hagyta jóvá Kuthy kinevezését.⁷ Ugyanekkor érdemei elismerése mellett nyugállományba helyezte Gerzon Antalt, Dél-Bihar megye megyefőnökét, akinek helyére a soproni kerületben hivatalnokoskodó belényesi szolgabíró, Ludwig von Hofbauer lépett, míg az uralkodó a megüresedett Arad megyei megyefőnöki posztra Moritz von Szewaldot nevezte ki. Az Észak-Bihar megyei első megyebiztost, Ján Franciscit pedig helytartósági tanácsossá léptették elő. Ezt követően Alexander Bach július 25-én Johann Bradacs Szathmár megyei első megyebiztost Francisci helyére, Észak-Biharba, a Békés-Csanád megyei első megyebiztost, Forstner von Billaut pedig Kuthy eddigi hivatalába, Aradra helyezte át.⁸

Kuthy tehát hivatali működése alatt nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, a hivatalos ügyintézésben való járatlansága és személyes tulajdonságai együttesen vezettek oda, hogy előjárói képzettségének és hajlamainak jobban megfelelő feladattal kívánták megbízni. Kuthy – aki nyáron nem tartózkodott Aradon, mert betegségét a Erdélyben, a borszéki fürdőben gyógyíttatta – 1859. augusztus 7-én vette át a kinevezéséről szóló legfelsőbb döntést, és nem sokkal ezután át is költözött Aradról Budapestre.

7 ÖStA, AVA, MI Präs., 1859:8170.

8 MOL Civil Sect. 1859:5272.

A Kuthyval foglalkozó szakirodalom – Váli Béla⁹ és Wallentinyi Dezső¹⁰ életrajzi monográfiái – megemlégették ugyan, hogy Kuthy az 1850-es évek végén Aradról a fővárosba költözött, de az okok pontos feltárásával adósk maradtak. Váli szerint Kuthy nem jószántából hagyta ott Arad megyei hivatalát és költözött a fővárosba, arra azonban nem adott magyarázatot, hogy Kuthy felettesei miért döntöttek az áthelyezés mellett. Váli monográfiájában azonban érzékeltette, hogy a *Budapesti Hírlap* szerkesztőségébe kinevezett Kuthynak nem sok hasznát vették a lapnál, hiszen egy életerős férfi helyett, egy megtört, korán megöregedett, beteges ember érkezett meg Pestre. Éppen ezért a legkisebb gonddal járó tárcarovat szerkesztését bízták rá.¹¹ Wallentinyi munkájában azonban már eltűnik az a mozzanat, hogy Kuthy előljárói utasítására hagyta el hivatalát, így az ő verziójában Kuthy önként vált meg tisztségétől, de egy újabb kinevezés eredményeként került a hivatalos lap szerkesztőségébe: „Lelki kínjai és a túlságos munka annyira elgyengíték erejét, hogy állásától megváltván, több hónapra fürdőbe kellett mennie. Mikor azután némileg felüdült, Pestre rendelték, hogy a magyar hivatalos lapnál segédkezzék. A tárcarovat vezetését bízták reá.”¹² Ezek az elbeszélések tehát nem tértek ki arra, hogy Kuthy hivatali működését hogyan ítélték meg, és mi volt a háttere annak, hogy az egykori író több évi hivatalnokoskodás után ismét eredeti érdeklődésének és hajlamainak inkább megfelelő területen, egy lapszerkesztőségben kapott megbízatást. Kuthy élete során többször is próbálkozott azzal, hogy lapot indítson és szerkesztői feladatokat lásson el, mikor azonban erre lehetősége lett volna – még ha csak a hivatalos lapnál is – lelki és fizikai állapota erre már nem tette alkalmassá.

Az itt közlésre kerülő két levél Kuthy életének ehhez a kevésbé ismert időszakához szolgáltat adalékokat.¹³ 1859 nyarán a betegeskedő Kuthy az Arad megyei Zimbrón tartózkodott a Bochandovich családnál, majd innen Erdélybe utazott tovább a borszéki fürdőbe. Első levelét elutazása előtt írta testvéreinek Diószegre. A néhány hónappal később keletkezett második levél szintén nővéreinek szól, és az immár Pesten tartózkodó Kuthy lelkiállapotába ad betekintést. Feltűnő, hogy a *Budapesti Hírlap* szerkesztőségében dolgozó író levelében munkájáról, mindennapjairól említést sem tesz, annál több szó esik rossz anyagi körülményeiről és elkeseredett hangulatáról, amelyet a nővérei sorsa miatti aggodalom is súlyosbított.

9 VÁLI Béla, *Kuthy Lajos és munkái*, Bp., 1888.

10 WALLENTINYI Dezső, *Kuthy Lajos életrajza*, Rimaszombat, 1897.

11 „Miótán belátták a szerkesztőség tagjai azt hogy az erdélyi fürdők egyikéből betegen és eltörődve, hivatalos meghagyás szerint pontos határidőre megjelent Kúthynak nincs ereje a szerkesztőség napról-napra megújuló gondjaiból részt vállalni, rábízták a legkevesebb fáradságot igénylő tárcarovat vezetését.” (VÁLI Béla, *i. m.*, 156.)

12 WALLENTINYI, *i. m.*, 96.

13 A levelek lelőhelye: MOL R 269 1526 utáni gyűjtemény. A magyarországi színjátszás történetére vonatkozó iratok.

I.

Zimbró, Junius 21. 1859.

Kedves nővéreim!

Itt vagyok Zimbrón Bozhdanovich Sándor barátomnál, a' Középesi Blanca férjénél; – Blanka most egy kis leányával Saroltávali anyaágya következtében betegen fekszik, de veszély nélkül.

Nehány napot itt fogok időzni; innen pedig egyenesen Erdélybe a' borszéki fürdőbe szándékozom, hol addig akarok időzni míg beteges állapotomból lehetőleg felüldülök.

Azonban a' nyár folytán okvetlenül szándékozom benneteket meglátogatni ha isten egészségét ád. Hozzátok menetem idejét előre tudatni fogom. Addig jó volna ha ügyekben semmi elhatározó lépést nem tennétek; legalább nézetemet én is közölhetném, ha anyagilag nem segíthetek is. – Blanca szívesen köszönt benneteket.

Az örvendetes viszontlátásig csókol szerető testvéretek

Lajos

II.

Pest October 27. 1859.

Kedves testvéreim!

A' mult levelemből kifeledtem szállásomat.

Hogy ismét ez ne történjék: ime ide jegyzem. *Al-dunator 7. sz. második emelet V. ajtó.* – Ezt a' levélborítékra mindig feljegyezzétek, különben leveleiteket vagy nem, vagy sokára kapom.

Ha ugy esőzött nálatok is mint itt, úgy rosz időtök volt a' szüretre; pedig gondolom különben is kevés bor lett; 's ti azt is kénytelenek vagytok a' szükség miatt olcsón adni. Higyétek meg én is elfáradtam már ezen örök szükséggel aggasztó élet terhe alatt. Én egyébiránt a' milyen kevés igényűvé lettem a' hajló életkorral, betudnám avval érni a' mint most jövedelmem van; csak mind untalan ne jőne közbe olyasmi a' mi tönkre tesz, mint például a' nyáron a' gyógyittatás költségei, 's az ideköltözés – aztán meg az a borzasztó adósság ne volna nyakamon, mely a' rosz üsthöz hasonlít, ha jobbra bedugom, balra kilyukad. Csakugyan nem tudom mivel érdemlettem meg ezt az életet a' gondviseléstől; mert azt nem ismerhetem el, hogy minden bajnak, mit harmincz év óta keresztül szenvedtem, oka magam lettem volna. Egyébiránt nyugodjunk meg, hány milliók vannak kiknek sorsa részint aránylag, részint általában még rosszabb.

Irjátok a szüretéről, hogy létetekről. El vagytok e némileg látva a' télire az éhen halás ellen; – hát ruházatotok? a' ház nem csordult e még a' nyakatokra? – Sándor már megint nagyon régen nem irt: pedig az ő levelei néha felszoktak vidítani. Irjátok meg neki szállásomat 's egész családjának szíves üdvözlete mellett szólítsátok fel nevemben

hogy penderítsen egy jókedvű levelet ha még író asztalhoz fér a' hasától. Linát a' férjével úgy hiszem Diószegen találja még levelem; csókolom őket is; ha csakugyan Diószegen találnak megtelepedni tudassátok velem. – Hát az a' rosz lelkű Virág Károly semmit sem fizetett még örökségi követelésekből? Pistának a' lelkére akartam kötni hogy tegyen valamit abban a' dologban; de Bécsből jöttében, mint a' minap irtam felém se nézett. Azt elég roszul tette; pedig hallom hogy egy estvét itt töltött a' színészek társaságában. Ezt azonban ne említsétek neki, mert senkinek, s testvéremnek annál kevésbé kívánok kedvetlenséget okozni, pedig ő igen ingerlékeny ember.

A' diószegi jó embereimet, ha vannak kik emlékeznek rólam köszöntsétek.

Titeket pedig áldjon meg az isten a' levélbeli viszonttalálkozásig.

Szerető testvéretek

Lajos